

OCHRONA PRAW DZIECKA W PUBLICZNYM PRAWIE MIĘDZYNARODOWYM

Prof. dr hab. Anna Przyborowska–Klimczak

Katedra Prawa Międzynarodowego Publicznego, Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytetu Marii Curie–Skłodowskiej w Lublinie

e-mail: przyborowska@poczta.umcs.lublin.pl; <https://orcid.org/0000-0002-9670-4103>

Streszczenie. Rozwój międzynarodowej ochrony praw dziecka nastąpił po II wojnie światowej dzięki dokumentom przyjmowanym na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz innych organizacji międzynarodowych o charakterze powszechnym i regionalnym. Najważniejszym dokumentem międzynarodowym, o najszerszym zakresie obowiązywania, jest przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 1989 r. Konwencja o prawach dziecka. Na podstawie tej Konwencji został ustanowiony organ kontrolny – Komitet Praw Dziecka. Wiele konwencji dotyczących praw dzieci zostało przygotowanych pod auspicjami Rady Europy. Konwencje i deklaracje odnoszące się do różnych aspektów ochrony praw dzieci opracowano też na forum innych organizacji o charakterze regionalnym: Organizacji Państw Amerykańskich, Organizacji Jedności Afrykańskiej i Unii Afrykańskiej oraz Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej. Postanowienia dotyczące ochrony dzieci podczas konfliktów zbrojnych zostały włączone do aktów międzynarodowego prawa humanitarnego. Międzynarodową ochronę roztoczono też nad dziećmi-uchodźcami i dziećmi należącymi do mniejszości narodowych. Efektywność międzynarodowej ochrony praw dziecka zależy od wypełniania przez państwa-strony ich zobowiązań wynikających z przyjętych w tej dziedzinie konwencji międzynarodowych oraz ustanawiania organów kontrolujących proces implementacji.

Słowa kluczowe: prawa człowieka, prawa dziecka, międzynarodowa ochrona praw dziecka, publiczne prawo międzynarodowe, konwencje międzynarodowe, Konwencja o prawach dziecka, Komitet Praw Dziecka, organizacje międzynarodowe, Organizacja Narodów Zjednoczonych, Rada Europy

UWAGI WSTĘPNE

Problemy prawnej ochrony dzieci były tematem międzynarodowych konferencji organizowanych w drugiej połowie XIX w. [Balcerek 1988, 59], ale pierwszym międzynarodowym dokumentem dotyczącym w całości praw dzieci była uchwalona w Genewie w dniu 26 września 1924 r. przez Zgromadzenie Ligi Narodów Deklaracja praw dziecka (wcześniej, 13 lutego 1923 r., przyjęta przez Radę Generalną Międzynarodowego Związku Pomocy

Dzieciom)¹. W Deklaracji stwierdzono, że ludzkość powinna dać dziecku wszystko, co posiada najlepszego. Należy zatem zapewnić dzieciom, bez względu na rasę, narodowość i wyznanie, możliwość normalnego rozwoju fizycznego i duchowego, zaspokojenie ich potrzeb w zakresie wyżywienia, opiekę podczas choroby, wsparcie w trudnych sytuacjach życiowych i pomoc w czasie klęsk żywiołowych. Dzieci powinny być też przygotowywane do pracy zarobkowej i zabezpieczone przed wyzyskiem, a także wychowywane w duchu współuczestnictwa w życiu społecznym.

Rozwój ochrony praw dziecka na płaszczyźnie powszechnej i regionalnej nastąpił po II wojnie światowej, wraz z rozwojem międzynarodowej ochrony praw człowieka. Przedmiotem uregulowań międzynarodowych jest ochrona dzieci zarówno w okresie pokoju, jak też podczas konfliktów zbrojnych, przewidziana w aktach międzynarodowego prawa humanitarnego. Na płaszczyźnie powszechnej dokumenty dotyczące praw dziecka były przyjmowane na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych i organizacji wyspecjalizowanych systemu ONZ. Wiele konwencji i deklaracji odnoszących się do różnych aspektów ochrony praw dzieci opracowano i przyjęto w ramach międzynarodowych organizacji o charakterze regionalnym. Poszerzyły one zakres prawnomiędzynarodowej ochrony dzieci w odniesieniu do kwestii, które z punktu widzenia państw-stron ich potencjalnego, terytorialnego zasięgu obowiązywania zostały uznane za szczególnie istotne. Dokumenty te odzwierciedlają priorytety ochrony regionalnej, wskazując najpoważniejsze zagrożenia dla jej zapewnienia. Rozległą praktykę traktatową w tej dziedzinie kształtowały: Rada Europy, Organizacja Państw Amerykańskich, Organizacja Jedności Afrykańskiej. Dokumenty dotyczące praw dzieci przyjęto też pod auspicjami Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej i Organizacji Współpracy Islamskiej (w latach 1971–2011 działającej pod nazwą Organizacji Konferencji Islamskiej). Należy zaznaczyć, że oprócz dokumentów odnoszących się w całości do sytuacji prawnej dzieci, postanowienia dotyczące różnych aspektów ich ochrony były zamieszczane w wielu dokumentach z zakresu ochrony praw człowieka, zarówno zawierających ogólne katalogi tych praw, jak też przewidujących węższy zakres ich stosowania pod względem przedmiotowym i podmiotowym. W art. 25 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 10 grudnia 1948 r. podkreślono, że dzieciństwo upoważnia do szczególnej opieki oraz, że wszystkie dzieci, małżeńskie i pozamałżeńskie, powinny korzystać z jednakowej pomocy społecznej².

¹ Deklaracja praw dziecka, Genewa (26.09.1924), w: *Prawa dziecka. Dokumenty Organizacji Narodów Zjednoczonych*, oprac. P.J. Jaros, M. Michalak, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2015, s. 46.

² Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Paryż (10.12.1948), w: *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów*, oprac. A. Przyborowska-Klimczak, Oficyna Wydawnicza Verba, Lublin 2006, s. 134–38.

1. OCHRONA PRAW DZIECKA W DOKUMENTACH SYSTEMU ORGANIZACJI NARODÓW ZJEDNOCZONYCH

Pierwszym aktem przyjętym w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych, dotyczącym w całości ochrony praw dziecka, była Deklaracja praw dziecka, uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 20 listopada 1959 r.³ W myśl Deklaracji każdemu dziecku należy zapewnić „szczęśliwe dzieciństwo i korzystanie, zarówno w jego interesie, jak i w interesie społeczeństwa, z praw i swobód” zawartych w Deklaracji. Deklaracja zawiera dziesięć zasad odnoszących się do najważniejszych praw dziecka i obejmujących: 1) równość praw każdego dziecka, 2) prawo do warunków zapewniających wszechstronny rozwój, 3) prawo do nazwiska i obywatelstwa, 4) prawo do szczególnej ochrony, odpowiedniego wyżywienia i mieszkania oraz opieki lekarskiej, 5) obowiązek specjalnej opieki nad dzieckiem upośledzonym, 6) zapewnienie dziecku opieki rodzicielskiej, pomocy dzieciom osieroconym i wielodzietnym rodzinom, 7) prawo do nauki i korzystania z zabawy i rozrywek, 8) prawo pierwszeństwa do ochrony i pomocy, 9) obowiązek ochrony przed zaniedbaniem, okrucieństwem i wyzyskiem oraz 10) prawo do ochrony przed dyskryminacją oraz zapewnienia wychowania w duchu tolerancji i działania dla dobra innych ludzi.

Postanowienia dotyczące praw dziecka zawarto w Międzynarodowych Paktach Praw Człowieka, przyjętych przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 16 grudnia 1966 r. [Karunatilleke 1997, 115]. W art. 23 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych stwierdzono, że rodzina jest naturalną i podstawową komórką społeczeństwa i ma prawo do ochrony ze strony społeczeństwa i państwa⁴. Zaznaczono też, że w przypadku rozwiązania małżeństwa należy zapewnić dzieciom niezbędną ochronę. W art. 24 Paktu wskazano, że bez żadnej dyskryminacji, każdemu dziecku przysługuje prawo do ochrony ze strony społeczeństwa i państwa, jakiej wymaga jego status małoletniego. Ponadto zwrócono uwagę na obowiązek rejestracji dziecka, niezwłocznie po jego urodzeniu oraz prawo do posiadania przez nie nazwiska i nabycia obywatelstwa. W art. 10 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych podkreślono, że rodzinie jako naturalnej i podstawowej komórce społeczeństwa należy zapewnić szczególną ochronę, zwłaszcza w okresie jej odpowiedzialności za opiekę i wychowanie dzieci pozostających na jej utrzymaniu⁵. Państwa-strony Paktu uznały, że

³ Deklaracja praw dziecka, Nowy Jork (20.11.1959), w: *Prawa dziecka. Dokumenty Organizacji Narodów Zjednoczonych*, s. 46.

⁴ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Nowy Jork (16.12.1966), Dz. U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167, załącznik.

⁵ Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, Nowy Jork (16.12.1966), Dz. U. z 1977 r., Nr 38, poz. 169, załącznik.

powinny podejmować działania na rzecz zapewnienia ochrony oraz pomocy wszystkim dzieciom i młodzieży, bez jakiegokolwiek dyskryminacji, chroniąc je przed wyzyskiem ekonomicznym i społecznym, zakazując zatrudniania przy pracach szkodliwych dla ich moralności i zdrowia lub niebezpiecznych, ustalając też granicę wieku, poniżej której ich zatrudnianie byłoby zakazane i karalne. W art. 13 Paktu zawarto szczegółowe postanowienia dotyczące prawa do nauki, zaznaczając, że nauczanie powinno zmierzać do pełnego rozwoju osobowości i poczucia godności ludzkiej oraz umacniać poszanowanie praw człowieka.

Najważniejszą umową międzynarodową zawierającą szeroki katalog praw dziecka i rozwiązania instytucjonalne dotyczące ich ochrony jest przyjęta w dniu 20 listopada 1989 r. przez Zgromadzenie Ogólne ONZ (trzydzieści lat po uchwaleniu przez nie Deklaracji praw dziecka) Konwencja o prawach dziecka⁶. Należy ona do umów międzynarodowych o najszerszym zakresie obowiązywania, bowiem wiąże 196 stron. Stroną Konwencji nie są nadal Stany Zjednoczone Ameryki, które w 1995 r. podpisały Konwencję, ale jej nie ratyfikowały [Weil 1998, 257–62].

Stroną Konwencji jest Stolica Apostolska, która w załączonym do aktu ratyfikacji oświadczeniu stwierdziła: „Stolica Apostolska uważa niniejszą Konwencję za właściwy i godny pochwały instrument służący ochronie praw i interesów dzieci, które są «tym cennym skarbem danym każdej generacji jako wyzwanie dla jej mądrości i człowieczeństwa» (Papież Jan Paweł II, 26 kwietnia 1984 r.). [...] Przystępując do Konwencji o prawach dziecka, Stolica Apostolska zamierza ponownie dać wyraz stałej troski o dobro dzieci i rodzin. Zważywszy na swój szczególny charakter i pozycję Stolica Apostolska, przystępując do tej Konwencji, nie zamierza odejść w żadnej formie od swej specjalnej misji mającej charakter religijny i moralny”⁷.

Konwencja z 1989 r. składa się z preambuły i 54 artykułów. W preambule Konwencji przypomniano dokumenty międzynarodowe dotyczące ochrony praw dzieci i po raz kolejny stwierdzono, że dziecko powinno wychowywać się w środowisku rodzinnym, w atmosferze szczęścia, miłości i zrozumienia. Ustalając katalog praw dziecka wskazano zasady, na których jest on oparty: dobra dziecka, równości wszystkich dzieci, poszanowania praw i odpowiedzialności obojga rodziców, pomocy państwa w realizacji praw dziecka. W odniesieniu do statusu dziecka stwierdzono, że dziecko jest samodzielnym podmiotem, jednak ze względu na swoją niedojrzałość psychiczną i fizyczną

⁶ Konwencja o prawach dziecka, Nowy Jork (20.11.1989), Dz. U z 1991 r., Nr 120, poz. 526. Konwencja weszła w życie 2 września 1990 r.

⁷ Treść oświadczenia Stolicy Apostolskiej jest zawarta w Oświadczeniu rządowym z 30 września 1991 r. w sprawie ratyfikacji przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji o prawach dziecka, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz. U. z 1991 r., Nr 120, poz. 527.

wymaga szczególnej opieki i ochrony prawnej, a także poszanowania jego tożsamości, godności i prywatności. Państwa powinny wspierać rodziny w procesie wychowywania dzieci za pomocą działań o charakterze prawnym i organizacyjnym.

W Konwencji zawarto szeroki katalog praw i wolności dziecka należących do czterech grup praw: 1) praw cywilnych: prawo do życia i rozwoju, prawo do tożsamości (posiadanie nazwiska, imienia, obywatelstwa, wiedzy o swoim pochodzeniu), prawo do wolności, godności, szacunku, nietykalności osobistej, prawo do swobody myśli, sumienia i wyznania, prawo do wyrażania własnych poglądów i występowania w sprawach dotyczących dziecka w postępowaniu administracyjnym i sądowym, prawo do wychowywania w rodzinie oraz do kontaktów z rodzicami w przypadku rozłączenia z nimi, prawo do wolności od przemocy fizycznej i psychicznej, prawo nierekrutowania do wojska poniżej 15. roku życia; 2) praw socjalnych: prawo do odpowiedniego standardu życia, prawo do ochrony zdrowia, prawo do zabezpieczenia socjalnego, prawo do wypoczynku i czasu wolnego; 3) praw kulturalnych: prawo do nauki (bezpłatnej i obowiązkowej w zakresie szkoły podstawowej), prawo do korzystania z dóbr kultury, prawo do informacji, prawo do znajomości swoich praw; 4) praw politycznych: prawo stowarzyszania się i zgromadzeń w celach pokojowych. Przyjmując jako zasadę, że dziecko powinno uczyć się, a nie pracować, w niewielkim zakresie uwzględniono w Konwencji prawa gospodarcze.

Można zauważyć, że wiele państw, wyrażając zgodę na związanie się Konwencją, złożyło zastrzeżenia do niektórych jej postanowień [Łopatka 2000, 23; Schabas 1996, 472–91]. Wśród tych państw była też Polska, która złożyła zastrzeżenie do art. 7 przewidujące możliwość ograniczenia prawa dziecka adoptowanego do poznania rodziców naturalnych i do art. 38 dotyczące wieku powoływania do ochotniczej służby wojskowej, ponieważ polskie prawo dopuszczało możliwość powoływania osób, które ukończyły 17 lat. W 2013 r. Polska wycofała oba zastrzeżenia do Konwencji⁸.

Na podstawie Konwencji został utworzony Komitet Praw Dziecka, organ traktatowy składający się obecnie z osiemnastu ekspertów, reprezentujących wysoki poziom moralny i posiadających uznane kompetencje w dziedzinie praw dziecka, wybieranych przez Konferencję Państw-Stron na czteroletnią, odnawialną kadencję, spośród kandydatów zgłoszonych przez państwa-strony⁹. Komitet odbywa w Genewie w ciągu roku trzy sesje: obejmujące

⁸ Oświadczenie rządowe z dnia 27 marca 2013 r. w sprawie zmiany zakresu obowiązywania Konwencji o prawach dziecka, przyjętej dnia 20 listopada 1989 r. w Nowym Jorku, Dz. U. z 2013 r., poz. 677.

⁹ W dniu 12 grudnia 1995 r. Konferencja Państw-Stron Konwencji przyjęła poprawkę do art. 43 ust. 2 Konwencji, zatwierdzoną przez ZO ONZ 21 grudnia 1995 r., dotyczącą zwiększenia składu Komitetu Praw Dziecka z dziesięciu do osiemnastu ekspertów. Poprawka weszła w ży-

trzytygodniową sesję plenarną i poprzedzającą ją tygodniowe spotkanie robocze. Głównym zadaniem Komitetu jest monitorowanie wypełniania przez państwa-strony postanowień zawartych w Konwencji. Państwa-strony są zobowiązane do przedkładania Komitetowi sprawozdań dotyczących wykonywania konwencyjnych zobowiązań, przy czym pierwsze sprawozdanie należy złożyć po 2 latach po przystąpieniu do Konwencji, a kolejne co 5 lat. Komitet bada sprawozdania i kieruje do państw zalecenia w formie tzw. uwag końcowych (*concluding observations*) [Buck 2011, 93–98]. Przygotowuje też dokumenty zawierające interpretację postanowień zawartych w Konwencji (*general comments*). Dotychczas Komitet Praw Dziecka przygotował 23 komentarze, dwa ostatnie wspólnie z Komitetem Ochrony Praw Pracowników Migrantów i Członków ich Rodzin. Ponadto Komitet organizuje Dni Debat Ogólnych, podczas których przedmiotem dyskusji są problemy ochrony praw dzieci oraz współpracuje z innymi organami ONZ i organizacjami wyspecjalizowanymi na rzecz tej ochrony [Skowron–Mihaescu 2017, 110–11].

Istotne poszerzenie kompetencji Komitetu nastąpiło na podstawie Protokołu fakultatywnego w sprawie procedury składania zawiadomień z 19 grudnia 2011 r.¹⁰ Komitet może badać zawiadomienia indywidualne, składane przez osoby lub grupy osób, które uważają, że ich prawa zawarte w Konwencji zostały naruszone oraz zawiadomienia międzypaństwowe, kierowane do Komitetu przez państwa-strony, które uważają, że inne państwa-strony nie wypełniają zobowiązań wynikających z Konwencji. Po zbadaniu zawiadomienia indywidualnego Komitet przekazuje swoją opinię wraz z ewentualnymi zaleceniami państwu-stronie, którego zawiadomienie dotyczy. Państwo-strona po rozważeniu opinii i zaleceń przedstawia Komitetowi pisemną odpowiedź. W wypadku zawiadomień międzypaństwowych Komitet oferuje państwom dobre usługi w celu polubownego załatwienia sprawy. Komitet może też prowadzić postępowanie wyjaśniające w przypadku otrzymania wiarygodnej informacji wskazującej na poważne lub systematyczne naruszanie przez państwo-stronę praw przewidzianych w Konwencji. Komitet przekazuje państwu-stronie swoje ustalenia, a państwo w ciągu sześciu miesięcy od ich otrzymania powinno poinformować Komitet o środkach podjętych lub planowanych w związku z tymi ustaleniami [Szarek–Zwijacz 2016, 170–80].

Do Konwencji zostały też przyjęte w dniu 25 maja 2000 r. dwa protokoły fakultatywne o charakterze materialnoprawnym: Protokół fakultatywny

cie 18 listopada 2002 r.

¹⁰ Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach w sprawie procedury składania zawiadomień, Nowy Jork (19.12.2011), w: *Konwencja o prawach dziecka. Wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*, red. S.L. Stadniczeńko, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2015, s. 421–31. Protokół wszedł w życie 14 kwietnia 2014 r. i wiąże 44 strony, Polska podpisała Protokół w 2013 r., ale go dotychczas nie ratyfikowała.

w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne¹¹ i Protokół fakultatywny w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii¹².

W Protokole dotyczącym angażowania dzieci w konflikty zbrojne państwa-strony zobowiązały się do podjęcia środków w celu zapobiegania włączaniu członków sił zbrojnych, którzy nie mają 18 lat, do bezpośredniego udziału w działaniach zbrojnych. Podjęły też zobowiązanie, że osoby poniżej 18 lat nie będą podlegały obowiązkowemu rekrutowaniu do ich sił zbrojnych. Także grupy zbrojne, odrębne od sił zbrojnych państwa, nie powinny rekrutować lub wykorzystywać w działaniach zbrojnych osób poniżej 18 lat.

W drugim Protokole do Konwencji państwa-strony zobowiązały się do wprowadzenia zakazu handlu dziećmi, dziecięcej pornografii i prostytucji oraz kryminalizacji czynności i działań związanych z takim handlem, oferowaniem i dostarczaniem dzieci w celu prostytucji oraz produkowaniem, rozpowszechnianiem i handlem dziecięcą pornografią. Przesłępstwa określone w Protokole powinny być uznane za przestępstwa ekstradycyjne, a państwa powinny udzielać sobie pomocy w prowadzeniu śledztw oraz postępowań karnych i ekstradycyjnych wszczętych w związku z takimi czynami. Państwa-strony zobowiązały się też do podejmowania kroków w celu ochrony praw i interesów dzieci będących ofiarami przestępnych działań zakazanych w Protokole.

W obydwu protokołach przewidziano obowiązek składania sprawozdań do Komitetu Praw Dziecka, określony podobnie jak w postanowieniach Konwencji. Do naruszeń postanowień zawartych w protokołach mogą mieć też zastosowanie zawiadomienia indywidualne i międzypaństwowe oraz postępowania wyjaśniające.

Należy zauważyć, że uregulowania zakazujące handlu dziećmi zostały także zawarte Protokole o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, który uzupełnia w tym zakresie Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjętą przez Zgromadzenie Ogólne ONZ, równocześnie z Konwencją, w dniu 15 listopada 2000 r.¹³

Dokumenty odnoszące się do praw dzieci zostały też przyjęte w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury – UNESCO oraz Międzynarodowej Organizacji Pracy. Dokumenty UNESCO

¹¹ Protokół fakultatywny w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne, Nowy Jork (25.05.2000), Dz. U. z 2007 r., Nr 91, poz. 608. Protokół wszedł w życie 12 lutego 2002 r., wiąże 168 stron; Polska jest jego stroną od 7 maja 2005 r.

¹² Protokół fakultatywny w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii, Nowy Jork (25.05.2000), Dz. U. z 2007 r., Nr 76, poz. 494. Protokół wszedł w życie 18 stycznia 2002 r., wiąże 176 stron; Polska jest jego stroną od 4 marca 2005 r.

¹³ Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, Nowy Jork (15.11.2000), Dz. U. z 2005 r., Nr 18, poz. 160.

dotyczą przede wszystkim prawa dzieci do edukacji. Najważniejszym aktem normatywnym w tym zakresie jest Konwencja w sprawie zwalczania dyskryminacji w dziedzinie oświaty, sporządzona w Paryżu 15 grudnia 1960 r.¹⁴ W świetle Konwencji pod pojęciem dyskryminacji w dziedzinie oświaty należy rozumieć zamknięcie dostępu jakiegokolwiek osobie lub grupie osób do oświaty jakiegokolwiek stopnia lub ograniczenie oświaty do niższego jej stopnia, utworzenie lub utrzymywanie oddzielnych systemów oświatowych lub zakładów nauczania dla jakichkolwiek grup osób, z wyjątkiem sytuacji przewidzianych w art. 2 Konwencji, stawianie jakiegokolwiek osoby lub grupy osób w sytuacji niedającej się pogodzić z godnością człowieka. Państwa-strony zobowiązały się do zapobiegania i zaprzestania wszelkich działań dyskryminacyjnych poprzez: uchYLENIE przepisów i zaprzestanie praktyk administracyjnych o charakterze dyskryminacyjnym, wyeliminowanie dyskryminacji przy przyjmowaniu uczniów do zakładów nauczania, niedopuszczanie do dyskryminacji w zakresie pobierania opłat szkolnych, przyznawania stypendiów i innych form pomocy lub przyznawania przywilejów i wprowadzania ograniczeń opartych jedynie na przynależności do określonej grupy, umożliwienie cudzoziemcom zamieszkującym na ich terytoriach dostępu do oświaty. Wskazano też, że celem oświaty powinien być pełny rozwój osobowości ludzkiej i ugruntowanie poszanowania praw człowieka. Rodzice i prawni opiekunowie powinni mieć możliwość swobodnego posyłania dzieci do wybranych przez nich zakładów nauczania oraz zapewnienia moralnego i religijnego wychowania dzieci zgodnie z ich osobistymi przekonaniem. Przewidziano też prawo członków mniejszości narodowych do prowadzenia własnej działalności oświatowej. Państwa-strony zostały zobowiązane do przedkładania Konferencji Generalnej UNESCO sprawozdań dotyczących podejmowanych działań w zakresie wypełniania zobowiązań wynikających z Konwencji.

Postanowienia odnoszące się do praw dziecka zawarto też w konwencjach Międzynarodowej Organizacji Pracy. Dotyczą one przede wszystkim ograniczeń w zakresie zatrudniania dzieci poniżej określonego wieku, a także zatrudniania dzieci do prac zagrażających ich życiu lub zdrowiu. Pierwsza sprawa została uregulowana w Konwencji Nr 138 dotyczącej najniższego wieku dopuszczenia do zatrudnienia z 26 czerwca 1973 r.¹⁵ Państwa-strony zobowiązały się do prowadzenia polityki zmierzającej do zapewnienia skutecznego zniesienia pracy dzieci i do stopniowego podnoszenia wieku dopuszczenia do zatrudnienia lub pracy do granicy wieku, która umożliwi młodocianym osiągnięcie jak najbardziej wszechstronnego rozwoju fizycznego

¹⁴ Konwencja w sprawie zwalczania dyskryminacji w dziedzinie oświaty, Paryż (15.12.1960), Dz. U. z 1964 r., Nr 40, poz. 268, załącznik.

¹⁵ Konwencja nr 138 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotycząca najniższego wieku dopuszczenia do zatrudnienia, Genewa (26.06.1973), Dz. U. z 1978 r., Nr 12, poz. 53, załącznik. Konwencja weszła w życie 19 czerwca 1976 r.

i umyślowego (art. 1). Najniższy wiek dopuszczenia do zatrudnienia lub pracy nie powinien być niższy niż wiek, w którym ustaje obowiązek szkolny, w każdym wypadku nie niższy niż 15 lat, przy czym w odniesieniu do zatrudnienia lub pracy, których warunki lub charakter mogą zagrozić zdrowiu, bezpieczeństwu lub moralności młodocianych, wiek ten nie powinien być niższy niż 18 lat. W Konwencji dopuszczono pewne odstępstwa od tych zasad, szczegółowo określając warunki ich wprowadzenia [Buck 2011, 179–85].

Jedną z najważniejszych konwencji MOP odnoszących się do praw dzieci jest Konwencja Nr 182 dotycząca zakazu i natychmiastowych działań na rzecz eliminowania najgorszych form pracy dzieci¹⁶. W Konwencji określono, że najgorsze formy pracy dzieci obejmują wszystkie formy niewolnictwa lub praktyk podobnych do niewolnictwa, takich jak: sprzedaż i handel dziećmi, niewolnictwo za długi i pańszczyzna lub praca przymusowa, korzystanie, angażowanie i proponowanie dziecka do prostytucji i produkcji pornografii oraz do różnych form nielegalnej działalności, w szczególności do produkcji lub handlu narkotyków, a także pracę, która ze względu na swój charakter lub okoliczności może zagrażać zdrowiu, bezpieczeństwu lub moralności dzieci. Rodzaje takiej pracy powinny być określone w porządkach krajowych państw i powinny zostać ustanowione mechanizmy monitorowania wypełniania przez państwa postanowień Konwencji. Każde państwo powinno opracować i realizować programy działań eliminujących najgorsze formy pracy dzieci oraz ustanowić skuteczne środki, także sankcje karne, w celu zapewnienia stosowania Konwencji [tamże, 187–94].

2. OCHRONA PRAW DZIECKA W KONWENCJACH RADY EUROPY

Na płaszczyźnie regionalnej najbogatszy dorobek traktatowy dotyczący ochrony praw dzieci powstał w ramach Rady Europy. Wśród konwencji odnoszących się do tej ochrony, przyjętych na forum Rady, można wyróżnić cztery konwencje z zakresu prawa rodzinnego¹⁷, dwie konwencje dotyczące wykonywania praw dzieci oraz konwencje odnoszące się do ochrony dzieci przed szczególnymi zagrożeniami.

Problematyka prawa rodzinnego została podjęta w Europejskiej Konwencji o przysposobieniu dzieci z 1967 r.¹⁸ i jej zrewidowanej wersji z 2008 r.¹⁹,

¹⁶ Konwencja nr 182 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotycząca zakazu i natychmiastowych działań na rzecz eliminowania najgorszych form pracy dzieci, Genewa (17.06.1999), Dz. U. z 2004 r., Nr 139, poz. 1474.

¹⁷ Szerzej na temat tych konwencji zob. Safjan 1994, 15–157.

¹⁸ Europejska Konwencja o przysposobieniu dzieci, Strasburg (24.04.1967), Dz. U. z 1999 r., Nr 99, poz. 1157.

¹⁹ European Convention on the Adoption of Children (Revised), Strasbourg (27.11.2008), Council of Europe Treaty Series – No. 202.

Europejskiej Konwencji o statusie prawnym dzieci pozamałżeńskich z 1975 r.²⁰ oraz Europejskiej Konwencji o uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń dotyczących pieczy nad dzieckiem oraz o przywracaniu pieczy nad dzieckiem z 1980 r.²¹

Konwencja o przysposobieniu dzieci z 1967 r. została opracowana z inicjatywy Komitetu Społecznego i Komitetu Ministrów Rady Europy w celu określenia zasad przysposobienia uwzględniających przede wszystkim dobro dziecka, zamiast realizowanej wówczas w ustawodawstwach niektórych państw ochrony interesów osób przysposabiających. Konwencyjne postanowienia ujęto w postaci zobowiązań, które przewidywały wprowadzenie przez państwa odpowiednich przepisów do prawa krajowego (część II Konwencji) oraz rozwiązań, których zastosowanie państwa powinny rozważyć (część III Konwencji). Uregulowania o charakterze obligatoryjnym dotyczyły warunków, których spełnienie uznano za konieczne do przeprowadzenia przysposobienia (m.in. wiek przysposabiających 21–35 lat, obowiązek przeprowadzenia wywiadu dotyczącego przysposabiającego, określenie zasad dotyczących ustalenia obywatelstwa przysposobianego), natomiast do kryteriów fakultatywnych zaliczono m.in.: długi okres przebywania przysposobionego pod opieką przysposabiającego, powołanie odpowiednich instytucji udzielających pomocy i porad odnośnie do przysposobienia, zachowanie tajemnicy przysposobienia.

Potrzeba uaktualnienia konwencyjnych postanowień i dostosowania ich do zmian zachodzących w prawie rodzinnym, także w zakresie adopcji międzynarodowych, spowodowała utworzenie w 2003 r. w Radzie Europy grupy roboczej, która przygotowała raport dotyczący sporządzenia zrewidowanej Konwencji o przysposobieniu. Projekt zrewidowanej Konwencji, przygotowany przez grupę roboczą został zaakceptowany przez Komitet ds. Prawa Rodzinnego, Europejski Komitet ds. Współpracy Prawnej i Komitet Ministrów Rady Europy i otwarty do podpisu 27 listopada 2008 r. W Zrewidowanej Konwencji przyjęto zasadniczy trzon uregulowań z Konwencji z 1967 r., wprowadzając bardziej szczegółowe uregulowania w odniesieniu do dopuszczalności przysposobienia, zgody na jego dokonanie, konsultacji z przysposobianym, wymagań dotyczących osób przysposabiających (wiek od 18 do 30 lat i różnica co najmniej 16 lat między przysposobianym a przysposabiającym, obligatoryjny wywiad na temat przysposabiającego), skutków przysposobienia, przysposobień dotyczących osób zamieszkałych w różnych państwach, zawieszenia postępowania dotyczącego przysposobienia,

²⁰ Europejska Konwencja o statusie prawnym dziecka pozamałżeńskiego, Strasburg (15.10.1975), Dz. U. z 1999 r., Nr 79, poz. 888.

²¹ Europejska Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń dotyczących pieczy nad dzieckiem oraz o przywracaniu pieczy nad dzieckiem, Luksemburg (20.05.1980), Dz. U. z 1996 r., Nr 31, poz. 134.'

poradnictwa adopcyjnego i post-adopcyjnego, utrzymania tajemnicy przysposobienia w przepisach prawa krajowego. Mimo niewątpliwego waloru uaktualnienia poprzedniej Konwencji i doprecyzowania niektórych jej postanowień nie wszystkie kwestie zostały wystarczająco precyzyjnie uregulowane. Nie wydaje się też zasadne ustalenie 30 lat jako górnej granicy wieku dla przysposabiającego.

Zagadnieniem z zakresu prawa rodzinnego podjętym przez Komitet Społeczny Rady Europy w latach siedemdziesiątych ubiegłego stulecia było uregulowanie statusu dzieci pozamałżeńskich, w celu wyeliminowania ich dyskryminacji w stosunku do dzieci małżeńskich, utrzymywanej w niektórych ustawodawstwach krajowych. Przygotowany przez Międzyrządowy Komitet Ekspertów projekt konwencji, został poddany pod dyskusję w Europejskim Komitecie ds. Współpracy Prawnej i przekazany państwom do zaopiniowania. Po wprowadzeniu do tekstu poprawek opracowanych przez specjalny podkomitet Europejska Konwencja o statusie dziecka pozamałżeńskiego została przyjęta 15 października 1975 r. w Strasburgu. Postanowienia Konwencji są oparte na kilku podstawowych zasadach: równouprawnienia dzieci pozamałżeńskich z dziećmi pochodzącymi z małżeństwa w zakresie obowiązków alimentacyjnych, władzy rodzicielskiej oraz dziedziczenia, niepodlegającej ograniczeniom dopuszczalności ustalenia ojcostwa dziecka pozamałżeńskiego, preferowania prawdy biologicznej w postępowaniu dotyczącym pochodzenia dziecka. W odniesieniu do procesu implementacji konwencyjnych uregulowań na płaszczyźnie krajowej przewidziano możliwość zgłoszenia maksymalnie trzech zastrzeżeń, które powinny podlegać weryfikacji co pięć lat. Można jednak zauważyć, że zawarte w Konwencji uregulowania są obecnie uznawane za powszechnie akceptowane standardy jednakowego traktowania dzieci małżeńskich i pozamałżeńskich.

Kolejną konwencją zawierającą uregulowania dotyczące praw dzieci z zakresu prawa rodzinnego jest Europejska Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń dotyczących pieczy nad dzieckiem oraz o przywracaniu pieczy nad dzieckiem, sporządzona w Luksemburgu 20 maja 1980 r. Podobnie jak w wypadku innych konwencji Rady Europy w jej przygotowaniu uczestniczyły Europejski Komitet ds. Współpracy Prawnej i Rządowy Komitet Ekspertów, które skoncentrowały swoje prace wokół instytucji pieczy nad dzieckiem, przede wszystkim w kontekście stosunków międzynarodowych. Jako ogólną zasadę konwencyjną przyjęto, że orzeczenia dotyczące pieczy nad dzieckiem wydane w jednym państwie-stronie są uznawane i wykonywane w innym państwie-stronie, jeśli podlegają wykonaniu w państwie ich wydania. Bezprawne przejęcie pieczy nad dzieckiem powinno spowodować niezwłoczne podjęcie działań przez wyznaczony przez państwo organ centralny w celu jej przywrócenia. W Konwencji odniesiono się też do orzeczeń dotyczących prawa do bezpośrednich kontaktów z dzieckiem, które powinny

podlegać uznawaniu i wykonywaniu, przewożenia dzieci przez granice państwowe, postępowania w sprawach uznawania i wykonywania zagranicznych orzeczeń. Przewidziano też możliwość zawierania przez państwa dwu- i wielostronnych umów międzynarodowych dotyczących pieczy nad dziećmi. Należy podkreślić duże znaczenie uregulowań Konwencji dla praktyki państw-stron, wzmocnione dzięki wprowadzeniu możliwości zwoływania przez Sekretarza Generalnego Rady Europy posiedzeń z udziałem przedstawicieli organów centralnych z państw-stron Konwencji w celu oceny i poprawy funkcjonowania jej uregulowań.

Praktyczne aspekty ochrony praw dzieci są także przedmiotem postanowień konwencji przyjętych w dziesięcioleciu wyznaczającym przełom XX i XXI w. W 1996 r. została otwarta do podpisu Europejska Konwencja o wykonywaniu praw dzieci²². Jest to Konwencja odnosząca się do praw procesowych dzieci, a jej celem jest promowanie, przyznanie i ułatwienie wykonywania tych praw poprzez zapewnienie, że osobiście lub za pośrednictwem innych osób lub instytucji, dzieci będą uprawnione do uczestnictwa w dotyczących ich postępowaniach przed organami sądowymi. Postępowania te obejmują postępowania w sprawach rodzinnych, przy czym państwa-strony zobowiązały się do wskazania co najmniej trzech rodzajów spraw rodzinnych, rozpatrywanych przez organy sądowe, do których będą stosowane postanowienia Konwencji. Do praw procesowych dzieci zaliczono w szczególności: prawo do bycia informowanym i do wyrażania stanowiska w toku postępowania (jeśli zgodnie z prawem wewnętrznym uznaje się, że dziecko ma wystarczające rozeznanie), prawo do żądania wyznaczenia specjalnego przedstawiciela, a także odrębnego przedstawiciela i ustanowienia własnego przedstawiciela, prawo do żądania pomocy wskazanych przez dziecko osób, które ułatwiałyby mu wyrażanie stanowiska, prawo do korzystania ze wszystkich lub niektórych praw strony w postępowaniu. W postanowieniach Konwencji określono zadania organów sądowych w zakresie podejmowania decyzji dotyczących dzieci oraz zadania przedstawicieli dzieci. Przewidziano też możliwość rozszerzenia przez państwa-strony stosowania postanowień Konwencji do postępowań przed innymi organami oraz odnośnie do spraw dotyczących dzieci niebędących przedmiotem postępowań. Ponadto wskazano działania, jakie powinny podejmować krajowe instytucje na rzecz promowania i wykonywania praw dzieci. Istotne znaczenie dla zapewnienia efektywnej implementacji konwencyjnych postanowień ma powołanie na ich podstawie Stałego Komitetu. Do jego kompetencji należy rozważanie kwestii dotyczących interpretacji i wypełniania postanowień Konwencji, przedstawianie propozycji poprawek do Konwencji i rozpatrywanie poprawek zgłoszonych przez państwa-strony, wspieranie i służenie radą instytucjom krajowym oraz zachęcanie do współpracy między

²² Europejska Konwencja o wykonywaniu praw dzieci, Strasburg (25.01.1996), Dz. U. z 2000 r., Nr 107, poz. 1128.

nimi. Konwencja o wykonywaniu praw dzieci jest dokumentem nowatorskim, ustanawiającym standardy ochrony praw procesowych dzieci, które nie były dotychczas objęte międzynarodową ochroną. W celu ujednoczenia procesu implementacji Konwencji wyłączono możliwość zgłaszania do niej zastrzeżeń.

Na początku XXI w. Komitet Ekspertów ds. Prawa Rodzinnego, działający w ramach Rady Europy, przygotował projekt Konwencji w sprawie kontaktów z dziećmi, która została sporządzona w Strasburgu 15 maja 2003 r.²³ Postanowienia Konwencji odnoszą się do wszelkich kontaktów z dziećmi, w szczególności sposób dotyczą jednak kontaktów o charakterze transgranicznym. Celem Konwencji było określenie ogólnych zasad stosowanych w przypadku orzekania w sprawach dotyczących kontaktów z dziećmi, ustanowienie odpowiednich środków zabezpieczających i gwarantujących prawidłowe wykonywanie takich kontaktów, a także ułatwienie współpracy między właściwymi organami centralnymi i sądowymi na rzecz poprawy i popierania tych kontaktów. Państwa-strony Konwencji zobowiązały się do wprowadzenia środków prawnych i innych zapewniających stosowanie konwencyjnych zasad w zakresie orzekania odnośnie do kontaktów z dziećmi. Kontakty obejmują pobyt dziecka przez określony czas u osób, z którymi dziecko stale nie mieszka lub spotkanie z takimi osobami. Osobami tymi są przede wszystkim rodzice dziecka, a także osoby mające rodzinne związki z dzieckiem (w szczególności dziadkowie i rodzeństwo). Oprócz prawa do kontaktów z tymi osobami przewidziano też prawo dziecka posiadającego dostateczne rozeznanie do informacji, konsultacji i wyrażania swoich opinii. Preferowaną formą ustanawiania i zmiany kontaktów z dziećmi powinno być zawieranie porozumień dotyczących tych kontaktów. Wiele uwagi poświęcono w Konwencji mechanizmowi współpracy między uprawnionymi organami w sprawach dotyczących kontaktów transgranicznych, zobowiązując państwa do wyznaczenia organów centralnych spełniających funkcje w zakresie wspierania i poprawy tych kontaktów. Postanowienia Konwencji w sprawie kontaktów z dziećmi uzupełniają uregulowania Konwencji dotyczącej pieczy nad dzieckiem z 1980 r. i powinny pozytywnie wpływać zwłaszcza na kształtowanie w praktyce kontaktów dziecka z obojgiem rodziców, gdy mieszka ono z jednym z nich.

Postanowienia dotyczące ochrony praw dzieci zostały też zawarte w Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, sporządzonej w Warszawie 16 maja 2005 r.²⁴ Konwencja ma zastoso-

²³ Konwencja w sprawie kontaktów z dziećmi, Strasburg (15.05.2003), w: *Prawa dziecka. Dokumenty Rady Europy*, zbiór i oprac. P.J. Jaros, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2012, s. 295–308.

²⁴ Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, Warszawa (16.05.2005), Dz. U. z 2009 r. Nr 20, poz. 107 weszła w życie 1 lutego 2008 r., Polska jest jej

wanie do wszystkich form handlu ludźmi, krajowego i międzynarodowego związanego i niezwiązanego z przestępczością zorganizowaną. W zakresie zapobiegania temu handlowi państwa-strony zobowiązały się do szczególnie wrażliwego podejścia uwzględniającego problemy dzieci. Powinny też stosować szczególne środki ochrony w stosunku do dzieci będących ofiarami handlu, uwzględniające ich najlepszy interes, także w odniesieniu do powrotu dziecka do innego państwa oraz zapewnić dzieciom wszechstronną opiekę podczas wszystkich postępowań. Jako okoliczności obciążające przy określaniu wysokości kar za czyny przestępne związane z handlem ludźmi uznano popełnienie tych czynów przeciwko dzieciom. Organem monitorującym implementację Konwencji jest Grupa ekspertów do spraw działań przeciwko handlowi ludźmi „GRETA”.

Istotne aspekty ochrony praw dzieci zostały uwzględnione w kolejnej konwencji opracowanej pod auspicjami Rady Europy – Konwencji o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, przyjętej w Lanzarote 25 października 2007 r.²⁵ Celem Konwencji jest zapobieganie wykorzystaniu seksualnemu dzieci i ich niegodziwemu traktowaniu oraz zwalczanie takich działań, ochrona dzieci będących ich ofiarami, a także promowanie międzynarodowej i krajowej współpracy w tym zakresie. Państwa-strony Konwencji są zobowiązane do przyjęcia odpowiednich środków ustawodawczych w celu zapewnienia karalności czynów przestępnych związanych z wykorzystywaniem seksualnym i niegodziwym traktowaniem dzieci, a także środków o charakterze prewencyjnym, m.in. odnoszących się do rekrutacji osób mających w pracy kontakty z dziećmi i zgłaszania podejrzeń o popełnieniu przestępstw w tym zakresie. W Konwencji zawarto postanowienia dotyczące prawa karnego materialnego (kwestia jurysdykcji, odpowiedzialności osób prawnych, okoliczności obciążających, sankcji i środków stosowanych wobec sprawców przestępstw) i procesowego (zasady procesowe, stadia postępowania, przesłuchania dzieci). Przewidziano ustanowienie Komitetu Stron, organu monitorującego i nadzorującego proces wypełniania przez państwa-strony konwencyjnych zobowiązań, ułatwiającego gromadzenie, analizę i wymianę informacji, doświadczeń i dobrych praktyk pomiędzy nimi w sprawach związanych z osiągnięciem celów Konwencji.

Postanowienia dotyczące ochrony dzieci zostały również zawarte w Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, przyjętej w Stambule 11 maja 2011 r.²⁶ W Konwencji

stroną od 1 marca 2009 r.

²⁵ Konwencja o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, Lanzarote (25.10.2007), Dz. U. z 2015 r., poz. 608. Konwencja weszła w życie 1 lipca 2010 r. Polska jest stroną od 1 czerwca 2015 r.

²⁶ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, Stambuł (11.05.2011), Dz. U. z 2015 r., poz. 961. Konwencja weszła w życie 1 sierp-

stwierdzono, że kobiety i dziewczęta są szczególnie narażone na przemoc domową, a jej ofiarami są także dzieci, często będące świadkami przemocy w rodzinie. Państwa-strony zobowiązały się do przyjęcia środków ustawodawczych i innych w celu ochrony praw i potrzeb dzieci będących świadkami różnych form przemocy. Środki te powinny obejmować pomoc psychologiczną i społeczną oraz mieć na względzie dobro dziecka [Kowalewska–Borys 2015, 128–33]. Zaznaczono, że przy ustalaniu prawa do opieki i do widzenia z dzieckiem powinny być brane pod uwagę przypadki przemocy domowej, a wykonywanie tego prawa nie powinno stwarzać zagrożenia dla praw i bezpieczeństwa dziecka. Do okoliczności obciążających przy ustalaniu wyroków za przestępstwa określone w Konwencji zaliczono popełnienie przestępstwa wobec dziecka lub w jego obecności. W Konwencji przewidziano ustanowienie Komitetu Stron oraz Grupy ekspertów do przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej – GREVIO.

3. OCHRONA PRAW DZIECKA W KONWENCJACH ORGANIZACJI PAŃSTW AMERYKAŃSKICH

Konwencje dotyczące ochrony praw dzieci przyjęto także pod auspicjami Organizacji Państw Amerykańskich. W art. 19 Amerykańskiej Konwencji praw człowieka, przyjętej w San José w dniu 22 listopada 1969 r., zawarto postanowienie, że „każde dziecko ma prawo do ochrony, jakiej wymaga status małoletniego, ze strony rodziny, społeczeństwa i państwa”²⁷. Do sytuacji prawnej dzieci odnoszą się też inne konwencje: Międzyamerykańska Konwencja w sprawie konfliktu ustawodawstw dotyczących adopcji małoletnich, przyjęta w La Paz (Boliwia) w dniu 24 maja 1984 r.²⁸, Międzyamerykańska Konwencja w sprawie międzynarodowego powrotu dzieci, przyjęta w Montevideo (Urugwaj) w dniu 15 lipca 1989 r.²⁹, Międzyamerykańska Konwencja o międzynarodowym handlu małoletnimi, przyjęta w Meksyku 18 marca 1994 r.³⁰

nia 2014 r. Polska jest jej stroną od 1 sierpnia 2015 r.

²⁷ American Convention on Human Rights, San José (Costa Rica) (22.11.1969), http://www.oas.org/dil/treaties_B-32_American_Convention_on_Human_Rights.htm [dostęp: 21.05.2019]. Konwencja weszła w życie 18 lipca 1978 r.

²⁸ Inter-American Convention on Conflict of Laws Concerning the Adoption of Minors, La Paz (Bolivia) (24.05.1984), <http://www.oas.org/juridico/english/treaties/b-48.html> [dostęp: 21.05.2019]; OAS, Treaty Series, No. 62. Konwencja weszła w życie 26 maja 1988 r.

²⁹ Inter-American Convention on the International Return of Children, Montevideo (Uruguay) (15.07.1989), <http://www.oas.org/juridico/english/treaties/b-53.html> [dostęp: 21.05.2019]; OAS, Treaty Series, No. 70. Konwencja weszła w życie 4 listopada 1994 r.

³⁰ Inter-American Convention on International Traffic in Minors, Mexico (18.03.1994), http://www.oas.org/dil/treaties_B-57_Inter-American_Convention_on_International_Traffic_in_Minors.htm [dostęp: 21.05.2019]. Konwencja weszła w życie 15 sierpnia 1997 r.

Pierwsza z tych konwencji dotyczy problemów kolizyjnych z zakresu międzynarodowego prawa prywatnego w odniesieniu do przysposobienia małoletnich, w przypadku, gdy domicyl przysposabiającego i miejsce zamieszkania przysposobianego są w różnych państwach. W Konwencji określono, w jakim zakresie do przysposobienia będą miały zastosowanie normy prawne tych państw.

Celem Konwencji dotyczącej międzynarodowego powrotu dzieci, która ma zastosowanie do osób poniżej 16. roku życia, jest zapewnienie powrotu dzieci zamieszkujących na terytoriach państw, do których zostały bezprawnie przemieszczone lub dzieci, które wprawdzie zostały legalnie przemieszczone, ale są bezprawnie przetrzymywane na terytoriach państw. W Konwencji określono szczegółowo postępowanie, które należy wszcząć i przeprowadzić w celu powrotu dzieci, uwzględniając m.in. kwestie dotyczące ustalenia miejsca pobytu dziecka i wizytowania takich miejsc.

W Konwencji dotyczącej międzynarodowego handlu małoletnimi stwierdzono, że w celu ochrony podstawowych praw i najlepszych interesów małoletnich należy zapobiegać temu handlowi i karać osoby, które dopuszczają się takiego handlu. Państwa-strony zobowiązały się do zapewnienia ochrony małoletnim, udziału w międzynarodowej współpracy prawnej, by przeciwdziałać handlowi i karać sprawców oraz zapewnić powrót małoletnich będących ofiarami handlu do miejsc ich poprzedniego zamieszkania. W Konwencji odniesiono się do karnych i cywilnych aspektów handlu, zobowiązując strony do wprowadzenia odpowiednich uregulowań w ustawodawstwach krajowych i rozwiązań o charakterze organizacyjnym.

4. OCHRONA PRAW DZIECKA W DOKUMENTACH ORGANIZACJI JEDNOŚCI AFRYKAŃSKIEJ I UNII AFRYKAŃSKIEJ

Najważniejszym dokumentem dotyczącym ochrony praw dzieci na kontynencie afrykańskim jest Afrykańska Karta praw i dobrobytu dziecka, przyjęta w dniu 1 lipca 1990 r. na forum Organizacji Jedności Afrykańskiej³¹. Stanowi ona rozwinięcie postanowień zawartych w art. 18 Afrykańskiej Karty praw człowieka i ludów z 26 czerwca 1982 r., w myśl których państwa są zobowiązane do ochrony rodziny, kobiet i dzieci, zgodnie z postanowieniami zawartymi w międzynarodowych konwencjach i deklaracjach³².

³¹ African Charter on the Rights and Welfare of the Child, Addis Ababa (Ethiopia) (1.06.1990), <https://au.int/en/treaties/african-charter-rights-and-welfare-child> [dostęp: 21.05.2019]. Karta weszła w życie 29 listopada 1999 r.

³² African Charter on Human and Peoples' Rights, Nairobi (Kenya) (1.06.1981), <https://au.int/en/treaties/african-charter-human-and-peoples-rights> [dostęp: 21.05.2019].

W Afrykańskiej Karcie praw i dobrobytu dziecka nawiązano też do uregulowań zawartych w Konwencji o prawach dziecka, ale jednocześnie podkreślono, że sytuacja dzieci w Afryce jest bardzo trudna ze względu na uwarunkowania socjalne i gospodarcze, czynniki kulturowe i rozwojowe, zagrożenia związane z katastrofami naturalnymi i konfliktami zbrojnymi, występujący w wielu państwach głód i wyzysk. Można też zauważyć, że w porównaniu z Konwencją nie ma w Karcie z 1990 r. postanowień dotyczących zwalczania nielegalnego transferu dzieci i ich nielegalnego wywozu za granicę, prawa dostępu dzieci do informacji, prawa do tożsamości kulturowej dzieci, określenia minimalnego wieku dzieci biorących udział w działaniach zbrojnych i ich powoływania do sił zbrojnych. Uwzględniając jednak szczególną sytuację na kontynencie afrykańskim obok prawa do życia przewidziano też prawo do przeżycia, zapewnienia dzieciom dostępu do odpowiedniej żywności i bezpiecznej wody pitnej, wprowadzono dodatkowe zabezpieczenie przed bezpaństwowością w postaci zastosowania do nabycia obywatelstwa prawa ziemi, uzależniono realizację prawa dziecka do prywatności od należytego nadzoru rodziców nad postępowaniem dzieci. Na uwagę zasługują też postanowienia dotyczące prawa do edukacji, w których zaznaczono, że celem edukacji powinna być ochrona i wzmacnianie pozytywnych afrykańskich obyczajów, tradycyjnych wartości i kultur, a także świadomości znaczenia podstawowej opieki zdrowotnej, a ponadto zobowiązano państwa do zapewnienia równego dostępu do nauki dziewczętom, dzieciom uzdolnionym i niepełnosprawnym. W Karcie zamieszczono też postanowienia, które nie mają swoich odpowiedników w Konwencji z 1989 r., dotyczące ochrony dzieci uchodźców, ochrony dzieci przed apartheidem i dyskryminacją rasową oraz ochrony dzieci matek, wobec których są orzekane kary pozbawienia wolności. Warto zauważyć, że w Karcie podkreślono potrzebę eliminowania przez państwa zwyczajów mających niekorzystny wpływ na dobrobyt, godność i rozwój dzieci, a także niezgodnych z uregulowaniami zawartymi w Karcie i innych umowach międzynarodowych [Michałowska 2008, 366–67]. Cechą charakterystyczną Karty jest zamieszczenie w niej obowiązków dziecka obejmujących: prace na rzecz spójności rodziny, szanowanie rodziców i osób starszych oraz udzielanie im pomocy, służenie wspólnocie państwowej, pielęgnowanie solidarności społecznej i państwowej, wspieranie wartościowych elementów kultury afrykańskiej, ochronę niezależności i integralności państwa, wspieranie osiągnięć Organizacji Jedności Afrykańskiej (art. 31 Karty) [Assefa 2014, 79–80]. Istotne znaczenie dla procesu implementacji Karty ma ustanowienie Komitetu Praw i Dobrobytu Dziecka wyposażonego w kompetencje w zakresie monitorowania działań podejmowanych przez państwa-strony, a także gromadzenia informacji dotyczących sytuacji dzieci afrykańskich oraz interpretowania postanowień Karty [Lloyd 2002, 23–30].

Pod auspicjami Unii Afrykańskiej, która w lipcu 2002 r. zastąpiła Organizację Jedności Afrykańskiej, została przyjęta w dniu 2 lipca 2006 r.

w Bandżul (stolicy Gambii) Afrykańska Karta Młodzieży³³. Karta odnosi się do praw młodych ludzi w wieku od 15 do 35 lat i zawiera też uregulowania dotyczące małoletnich, obejmując tym określeniem osoby w wieku od 15 do 17 lat, zgodnie z krajowym ustawodawstwem. Szeroki katalog praw został uzupełniony poprzez zestawienie obowiązków spoczywających na osobach zaliczanych do młodzieży.

5. OCHRONA PRAW DZIECKA W DOKUMENTACH PRZYJĘTYCH POD AUSPICJAMI INNYCH ORGANIZACJI MIĘDZYNARODOWYCH

Problemy ochrony praw dzieci były podejmowane też na forum innych organizacji międzynarodowych. Do tych organizacji można zaliczyć: Ligę Państw Arabskich, Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej – ASEAN i Organizację Współpracy Islamskiej (do 2011 r. występującą pod nazwą Organizacji Konferencji Islamskiej).

Najważniejszym dokumentem dotyczącym ochrony praw człowieka przyjętym na forum Ligi Państw Arabskich jest Arabska Karta Praw Człowieka, przyjęta w Tunisie 22 maja 2004 r. (weszła w życie 15 marca 2008 r., zastąpiła poprzednią Kartę z 15 września 1994 r.)³⁴. Karta w kilku postanowieniach odnosi się bezpośrednio do praw dzieci. W art. 10 zakazuje wykorzystywania dzieci w konfliktach zbrojnych. W art. 29 dotyczącym prawa do obywatelstwa przewiduje możliwość nabycia przez dziecko obywatelstwa matki, biorąc pod uwagę w każdym przypadku najlepszy interes dziecka. Do praw dziecka i rodziny odnosi się art. 33 Karty, w którym przewidziano zapewnienie przez państwo i społeczeństwo ochrony rodziny, wzmocnienie więzów rodzinnych, zakaz wszelkich form przemocy, szczególnie wobec kobiet i dzieci. Podkreślono też potrzebę roztoczenia szczególnej ochrony nad dziećmi i stworzenia im możliwości fizycznego i duchowego rozwoju. Państwa-strony powinny podjąć wszystkie konieczne środki prawne, administracyjne i sądowe w celu ochrony, przetrwania, rozwoju i dobrobytu dziecka w atmosferze wolności i godności oraz zapewnić, by we wszystkich przypadkach najlepszy interes dziecka był podstawowym kryterium podejmowanych środków, także gdy dziecko jest zagrożone przestępczością lub jest młodocianym przestępcą. Państwa zobowiązały się też do podjęcia środków, by zapewnić, szczególnie młodym ludziom, prawo do prowadzenia działalności sportowej. W odniesieniu do prawa do pracy przewidziano ochronę dzieci przed ekonomicznym

³³ African Youth Charter, Banjul (Gambia) (2.07.2006), <https://au.int/en/treaties/african-youth-charter> [dostęp: 21.05.2019]. Karta weszła w życie 8 sierpnia 2009 r.

³⁴ League of Arab States, Arab Charter on Human Rights, Tunis (22.05.2004), <http://hrlibrary.umn.edu/institute/loas2005.html?msource=UNWDEC19001&tr=y&auid=3337655> [dostęp: 21.05.2019].

wyzyskiem i zmuszaniem do pracy niebezpiecznej lub ingerującej w edukację dziecka, a także zagrażającej jego prawidłowemu rozwojowi. Państwa powinny określić minimalny wiek dopuszczenia do zatrudnienia oraz przyjąć w tym zakresie odpowiednie uregulowania dotyczące warunków i czasu pracy (art. 34). W Karcie zawarto też postanowienia dotyczące prawa do edukacji, uznając, że obowiązkiem państw jest wyeliminowanie analfabetyzmu. Na podstawie Karty ustanowiono Arabską Komisję Praw Człowieka, której zadaniem jest badanie sprawozdań przesyłanych przez państwa-strony dotyczących podejmowanych przez nie działań w celu zagwarantowania praw zawartych w Karcie oraz formułowanie na tej podstawie zaleceń.

Dużą aktywność w zakresie przyjmowania dokumentów dotyczących praw człowieka wykazuje w ostatnich latach Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej. Na forum Stowarzyszenia przyjęto kilka deklaracji odnoszących się do praw dzieci i umowę w sprawie handlu dziećmi. Do tych deklaracji można zaliczyć: Deklarację w sprawie zobowiązań wobec dzieci w ASEAN, przyjętą podczas spotkania ministrów odpowiedzialnych za sprawy opieki społecznej, w dniu 2 sierpnia 2001 r. w Singapurze³⁵, Deklarację w sprawie podniesienia dobrobytu oraz rozwoju kobiet i dzieci w ASEAN, uchwaloną podczas 17. szczytu ASEAN w dniu 28 października 2010 r., w stolicy Wietnamu, Hanoi³⁶ oraz Deklarację w sprawie wyeliminowania przemocy wobec kobiet i wyeliminowania przemocy wobec dzieci, przyjętą podczas 23. Szczytu ASEAN, w dniu 9 października 2013 r. w Bandar Seri Begawan (Brunei Darussalam)³⁷.

W Deklaracji z 2001 r. wyrażono wolę popierania regionalnej współpracy na rzecz przetrwania, rozwoju i ochrony dzieci, przygotowania dzieci do wyzwań związanych z globalizacją, wspierania rodzin, popierania dostępu dzieci do edukacji, informacji i technologii komunikacyjnych, otoczenia opieką dzieci osieroconych. Zawarto też postanowienia dotyczące ochrony i poszanowania praw dzieci należących do ludów tubylczych, ochrony dzieci przed HIV/AIDS, zapewnienia lepszej podstawowej opieki zdrowotnej, ochrony dzieci przed różnymi formami przemocy, nadużyć, handlu i wyzysku, priorytetowego traktowania dzieci podczas akcji ratunkowych i humanitarnych, ustanowienia systemu wymiaru sprawiedliwości dla nieletnich.

³⁵ Declaration on the Commitment for Children in ASEAN, Singapore (2.08.2001), https://bice.org/app/uploads/2014/10/declaration_on_the_commitments_for_children_in_asean.pdf [dostęp: 21.05.2019].

³⁶ Declaration on the Enhancement of Welfare and Development of ASEAN Women and Children, Ha Noi (28.10.2010), https://asean.org/?static_post=ha-noi-declaration-on-the-enhancement-of-welfare-and-development-of-asean-women-and-children [dostęp: 21.05.2019].

³⁷ Declaration on the Elimination of Violence against Women and Elimination of Violence against Children, Bandar Seri Begawan (Brunei Darussalam) (9.10.2013), https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/WG/ASEANdeclarationVaW_violenceagainstchildren.pdf [dostęp: 21.05.2019].

W Deklaracji z 2010 r. powtórzono wcześniejsze zobowiązania i zwrócono większą uwagę na kwestie poprawy warunków bytowych dzieci: dostępu do mieszkań, lepszych źródeł wody pitnej, urządzeń sanitarnych. Państwa zobowiązały się do podjęcia działań w celu wyeliminowania przemocy wobec dzieci, zmniejszenia umieralności kobiet w ciąży i dzieci, zapewnienia dzieciom wypoczynku oraz dostępu do zajęć rekreacyjnych i kulturalnych. Nałożono też na organy ASEAN obowiązek monitorowania postępów w zakresie wdrażania postanowień Deklaracji.

W Deklaracji z 2013 r. państwa zobowiązały się do wzmocnienia krajowych uregulowań prawnych dotyczących zwalczania i karania przemocy wobec dzieci, zapewnienia opieki ofiarom tej przemocy, wspierania rodzin i edukacji rodzicielskiej, przyczyniania się do wzrostu świadomości w zakresie praw przysługujących dzieciom i zachęcania do publicznego uczestnictwa w działaniach na rzecz zapobiegania i eliminowania przemocy. Państwa powinny też usprawnić krajowe mechanizmy monitorowania przypadków przemocy, gromadzić informacje na ten temat, wspierać służby społeczne w działaniach na rzecz ofiar przemocy, włączyć organy ASEAN w proces implementacji postanowień Deklaracji.

W ramach ASEAN została też opracowana Konwencja przeciwko handlowi ludźmi, szczególnie kobietami i dziećmi, przyjęta w dniu 21 listopada 2015 r. w Kuala Lumpur w Malezji³⁸. Konwencja jest kolejnym dokumentem odnoszącym się do zwalczania i zapobiegania handlu ludźmi w ramach ASEAN, poprzedzonym uchwaloną w 2004 r. Deklaracją. W Konwencji podkreślono szczególne zagrożenie tym handlem w stosunku do dzieci i kobiet, zobowiązując państwa-strony do podejmowania działań mających zapobiegać handlowi ludźmi, do kryminalizacji czynów związanych z tym handlem, a także do zapewnienia ochrony i pomocy ofiarom tego handlu, szczególnie w przypadku repatriacji i powrotu do państw, które opuściły ofiary tego handlu.

Podczas konferencji ministrów spraw zagranicznych Organizacji Konferencji Islamskiej w Sanie, stolicy Jemenu, w czerwcu 2005 r. została przyjęta Konwencja o prawach dziecka w islamie³⁹. Jest to dokument nawiązujący wprawdzie do postanowień Konwencji o prawach dziecka z 1989 r., ale odzwierciedlający kanony religijne islamu i określający miejsce dziecka w społeczeństwie islamskim [Michałowska 2016, 249–50]. W Konwencji podkreślono potrzebę ochrony dziecka ze strony rodziny, zaznaczając, że dzieci powinny być wychowywane zgodnie z zasadami wiary i w poczuciu

³⁸ ASEAN Convention Against Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Kuala Lumpur (Malaysia) (21.11.2015), <https://www.asean.org/wp-content/uploads/2015/12/ACTIP.pdf> [dostęp: 21.05.2019]. Konwencja weszła w życie 8 marca 2017 r.

³⁹ Covenant on the Rights of the Child in Islam, Sana'a (Republic of Yemen), June 2005, <https://www.refworld.org/docid/44eaf0e4a.html> [dostęp: 21.05.2019].

przynależności do cywilizacji islamskiej. Edukacja dzieci powinna być oparta na podstawowych zasadach szariat, z uwzględnieniem kulturowych i cywilizacyjnych tradycji wspólnoty islamskiej. Dzieciom przysługuje prawo do wyrażania swoich poglądów, stosownie do wieku i dojrzałości, pod warunkiem ich zgodności z zasadami etycznymi i szariatem. W Konwencji przewidziano ustanowienie Islamskiego Komitetu Praw Dziecka, który powinien odbywać spotkania co dwa lata w celu badania postępu w implementacji Konwencji.

6. OCHRONA PRAW DZIECKA PODCZAS KONFLIKTÓW ZBROJNYCH I W SZCZEGÓLNYCH SYTUACJACH POD WZGLĘDEM PRAWNYM

Podczas konfliktów zbrojnych dzieci korzystają z ochrony ogólnej, przysługującej osobom cywilnym niebiorącym udziału w tych konfliktach, ale w umowach z zakresu międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych przewidziana jest też specjalna ochrona dzieci. W świetle IV Konwencji genewskiej o ochronie osób cywilnych podczas wojny z 12 sierpnia 1949 r. ochrona przysługuje całej ludności i ma na celu łagodzenie cierpień spowodowanych przez wojny⁴⁰. W art. 16 Konwencji została zawarta zasada, że niektóre kategorie osób cywilnych podlegają szczególnej ochronie, ale nie wymieniono wśród nich dzieci. W wielu postanowieniach Konwencji wskazano jednak dzieci jako osoby podlegające szczególnej ochronie [Nowakowska–Małusecka 2010, 122–26]. Dotyczą one praw do: szczególnej opieki i pomocy, przebywania w miejscach szczególnie chronionych, szczególnej ochrony podczas ewakuacji, szczególnego traktowania w razie zatrzymania i aresztowania, a także prawa do nauki, kształcenia i wykonywania praktyk religijnych. Na państwo okupacyjne nałożono wiele obowiązków dotyczących opieki nad dziećmi, zwłaszcza w zakresie zapewnienia należytego funkcjonowania zakładów opieki i wychowania dzieci. Zwrócono też uwagę na sprawy identyfikacji dzieci, łączenia ich z rodzinami i podtrzymywania więzi rodzinnych.

Poszerzenie ochrony dzieci podczas konfliktów zbrojnych nastąpiło na mocy protokołów dodatkowych do konwencji genewskich z 8 czerwca 1977 r. W art. 77 ust. 1 zawartym w I Protokole dodatkowym w sprawie ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych przewidziano, że dzieci powinny korzystać ze szczególnego poszanowania i być chronione przed wszelkimi zamachami na obyczajność⁴¹. Strony konfliktu są zobowiązane do podjęcia

⁴⁰ IV Konwencja genewska o ochronie osób cywilnych podczas wojny, Genewa (12.08.1949), Dz. U. z 1956 r., Nr 38, poz. 171, załącznik.

⁴¹ Protokół dodatkowy do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I), Genewa (8.06.1977), Dz. U. z 1992 r.,

wszelkich możliwych kroków, by dzieci poniżej 15. roku życia nie uczestniczyły bezpośrednio w działaniach zbrojnych. Oznacza to zwłaszcza obowiązek powstrzymywania się od powoływania ich do swoich sił zbrojnych. Protokół określa też obowiązki państw w razie zatrzymania, uwięzienia lub internowania dziecka. Powinny one przebywać w pomieszczeniach oddzielnych od zajmowanych przez dorosłych, z wyjątkiem wspólnego umieszczania rodzin. W wypadku ewakuacji dzieci należy podjąć wszelkie środki ostrożności, by uniknąć zagrożeń związanych z jej przeprowadzaniem. W art. 4 ust. 3 zawartym w II Protokole dodatkowym w sprawie ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych dzieciom została przyznana szczególna ochrona⁴². Protokół przewiduje prawo dzieci do nauki, zgodnie z wolą rodziców lub osób sprawujących opiekę, zakaz wcielania dzieci poniżej 15 lat do wszystkich sił lub grup zbrojnych, zakaz ewakuowania dzieci poza granice państwa.

Należy też zauważyć, że w Rzymskim Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego z 17 lipca 1998 r. za zbrodnię wojenną, objętą jurysdykcją Trybunału, uznano w przypadku międzynarodowych konfliktów zbrojnych wcielanie lub werbowanie dzieci poniżej 15. roku życia do narodowych sił zbrojnych lub faktyczne używanie ich w działaniach zbrojnych – art. 8 ust. 2b) (xxvi) Statutu, a w przypadku konfliktów zbrojnych niemających charakteru międzynarodowego wcielanie lub werbowanie dzieci poniżej 15. roku życia do sił zbrojnych lub używanie ich w działaniach zbrojnych – art. 8 ust. 2 e) (vii) Statutu⁴³.

Postanowienia odnoszące się do ochrony praw dzieci zostały włączone też do konwencji dotyczących ochrony uchodźców i mniejszości. W Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 28 lipca 1951 r. zawarto uregulowania, które mają zastosowanie w odniesieniu do dzieci-uchodźców: prawo do korzystania przez uchodźców z nauczania podstawowego na zasadach, które odnoszą się do obywateli państwa pobytu, a także nie mniej korzystne traktowanie niż przyznawane innym cudzoziemcom w zakresie uznawania zagranicznych świadectw szkolnych, udzielania zwolnień z chesnego i przyznawania stypendiów oraz dostępu do studiów (art. 22)⁴⁴. Przyznano też uchodźcom prawo do religijnego wychowywania ich dzieci (art. 4), a także takie samo traktowanie jak wobec własnych obywateli w odniesieniu do najniższego wieku osób zatrudnianych, nauki zawodu i pracy osób młodocianych (art. 24).

Nr 41, poz. 175, załącznik.

⁴² Protokół dodatkowy do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II), Genewa (8.06.1977), Dz. U. z 1992 r., Nr 41, poz. 175, załącznik.

⁴³ Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego, Rzym (17.07.1998), Dz. U. z 2003 r., Nr 78, poz. 708.

⁴⁴ Konwencja dotycząca statusu uchodźców, Genewa (28.07.1951), Dz. U. z 1991 r., Nr 119, poz. 515.

W Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych, sporządzonej w Strasburgu 1 lutego 1995 r., ochrona praw dziecka jest związana z zobowiązaniem państw-stron do popierania równego dostępu osób należących do mniejszości do oświaty na wszystkich poziomach (art. 12) oraz uznania prawa każdej osoby należącej do mniejszości do nauki języka mniejszości, a także nauki w tym języku (art. 14)⁴⁵.

UWAGI KOŃCOWE

Przedstawiona charakterystyka międzynarodowych dokumentów dotyczących ochrony praw dzieci wskazuje, że na płaszczyźnie powszechnej i regionalnej przyjęto dużą liczbę dokumentów, które różnią się zakresem i szczegółowością zawartych w nich uregulowań. Obszerny jest też katalog praw dziecka, a na jego kształt istotny wpływ mają uwarunkowania kulturowe, religijne, historyczne, geograficzne i ekonomiczne. Zapewnienie właściwego poziomu ochrony praw dziecka przewidzianych w umowach międzynarodowych zależy od państw-stron tych umów, przy czym tylko niektóre z umów przewidują mechanizmy kontrolne w zakresie przestrzegania zawartych w zobowiązaniach. Szczególne znaczenie ma zwłaszcza działalność Komitetu Praw Dziecka, jednego z organów traktatowych działających w powszechnym systemie ochrony praw człowieka. Na wzmocnienie jego pozycji miało wpływ wyposażenie go, na podstawie Protokołu dodatkowego do Konwencji, w kompetencje w zakresie badania zawiadomień indywidualnych i między państwowych dotyczących naruszeń Konwencji o prawach dziecka z 1989 r. i protokołów dodatkowych do Konwencji. Organizacje międzynarodowe, na forum których przyjmowano dokumenty międzynarodowe dotyczące praw dziecka, powinny podejmować działania zmierzające do zwiększenia efektywności zawartych w nich uregulowań prawnych.

PIŚMIENNICTWO

- Assefa, Ayalew Getachew. 2014. "Advancing Children's Rights in Africa: The Role of African Children's Charter and its Monitoring Body." *Mekelle University Law Journal* 1:66–101.
- Balcerek, Marian. 1988. *Międzynarodowa ochrona dziecka*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Buck, Trevor. 2011. *International Child Law*. Ed. 2. London–New York: Routledge.
- Jaros, Paweł J., zbiór i oprac. 2012. *Prawa dziecka. Dokumenty Rady Europy*. Warszawa: Biuro Rzecznika Praw Dziecka.
- Jaros, Paweł J., i Marek Michalak, zbiór i oprac. 2015. *Prawa dziecka. Dokumenty Organizacji Narodów Zjednoczonych*. Warszawa: Biuro Rzecznika Praw Dziecka.

⁴⁵ Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych, Strasburg (1.02.1995), Dz. U. z 2002 r., Nr 22, poz. 209.

- Karska, Elżbieta, red. 2013. *Prawa dziecka w prawie międzynarodowym*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Karunatilleke, Kesera. 1997. "The International Protection of Children in the Framework of Human Rights." *Hague Yearbook of International Law* 10:113–22.
- Kowalewska-Borys, Ewa, red. 2015. *Przemoc w rodzinie w aspekcie Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej*. Warszawa: Difin.
- Lloyd, Amanda. 2002. "A theoretical analysis of the reality of children's rights in Africa: An introduction to the African Charter on the Rights and Welfare of Child." *African Human Rights Law Journal* 1:11–32.
- Łopatka, Adam. 2000. *Dziecko – jego prawa człowieka*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Prawnicze Iuris Sp. z o.o.
- Michałowska, Grażyna. 2008. *Problemy ochrony praw człowieka w Afryce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Michałowska, Grażyna. 2016. *Międzynarodowa ochrona praw dziecka*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Nowakowska-Małusecka, Joanna. 2010. „Konwencje genewskie a ochrona praw dziecka w konflikcie zbrojnym.” W *Międzynarodowe prawo humanitarne. Antecedencje i wyzwania współczesności*, red. Joanna Nowakowska-Małusecka, 120–38. Bydgoszcz–Katowice: Oficyna Wydawnicza Branta.
- Safjan, Marek, red. 1994. *Standardy prawne Rady Europy. Teksty i komentarze*. T. 1: *Prawo rodzinne*. Warszawa: Instytut Wymiaru Sprawiedliwości.
- Schabas, William A. 1996. "Reservations to the Convention on the Rights of the Child." *Human Rights Quarterly* 2:472–91.
- Skowron-Mihaescu, Weronika. 2017. „Reforma Komitetu Praw Dziecka w świetle Protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach dziecka.” *Studia Iuridica Lublinensia* 4:109–25.
- Stadniczeńko, Stanisław Leszek, red. 2015. *Konwencja o prawach dziecka. Wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*. Warszawa: Biuro Rzecznika Praw Dziecka.
- Szarek-Zwijacz, Anna. 2016. „Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka dotyczący procedury zawiadomień – rzeczywiste wzmocnienie ochrony praw dzieci?.” W *Odpowiedzialność międzynarodowa w związku z naruszeniami praw człowieka i międzynarodowego prawa humanitarne*, red. Michał Balcerzak, i Julia Kapelańska-Pręgowska, 159–87. Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika.
- Weil, Jim. 1998. "The Convention on the Rights of the Child and Well-Being of America's Children." *Georgetown Journal on Fighting Poverty* 2:257–62.

PROTECTION OF THE RIGHTS OF THE CHILD IN PUBLIC INTERNATIONAL LAW

Summary. The international protection of children's rights developed after the Second World War owing to the documents adopted by the United Nations and other international organizations of a universal and regional nature. The most important international instrument of the broadest scope of applicability is the Convention on the Rights of the Child adopted by the UN General Assembly in 1989. Pursuant to this Convention, a supervisory body was established, namely the Committee on the Rights of the Child. Many conventions on children's rights have been drawn up under the auspices of the Council of Europe. Conventions and declarations relating to various aspects of the protection of children's rights have also been developed by other regional organizations: the Organization of American States, the Organization of African

Unity and the African Union and the Association of South-East Asian Nations. Provisions on the protection of children in armed conflicts have been incorporated into international humanitarian law acts. International protection was also granted to refugee children and children who belong to national minorities. The effectiveness of international protection of the rights of the child depends on compliance by the high contracting parties with their obligations arising from international conventions adopted in this field and the establishment of bodies to supervise the implementation process.

Key words: human rights, rights of the child, international protection of the rights of the child, public international law, international conventions, Convention on the Rights of the Child, Committee on the Rights of the Child, international organizations, United Nations, Council of Europe

Information about Author: Prof. Anna Przyborowska-Klimaczak – Department of Public International Law, Faculty of Law and Administration at the Maria Curie-Skłodowska University in Lublin; e-mail: aprzyborowska@poczta.umcs.lublin.pl; <https://orcid.org/0000-0002-9670-4103>